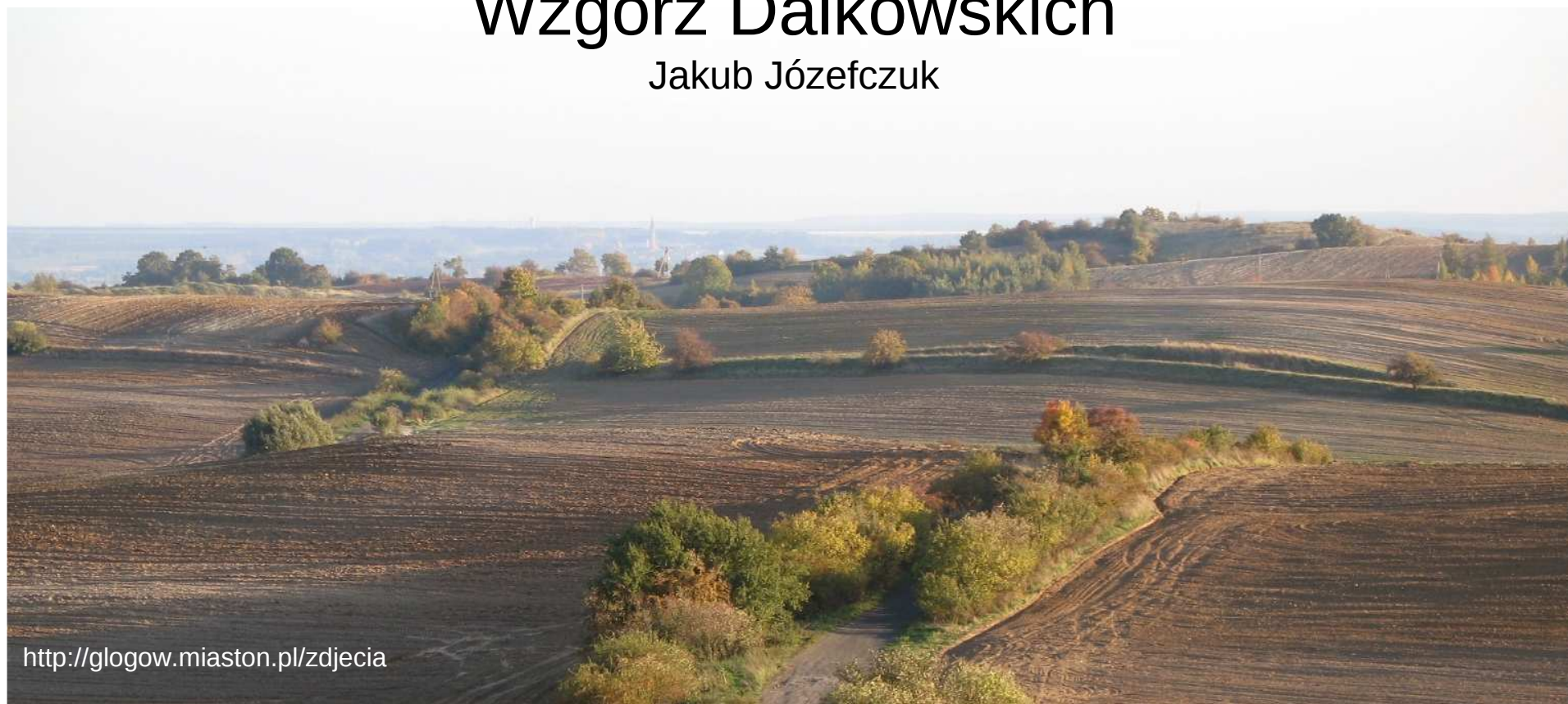

Walory przyrodnicze Wzgórz Dalkowskich

Jakub Józefczuk

<http://glogow.miaston.pl/zdjecia>

Położenie Wzgórz Dalkowskich

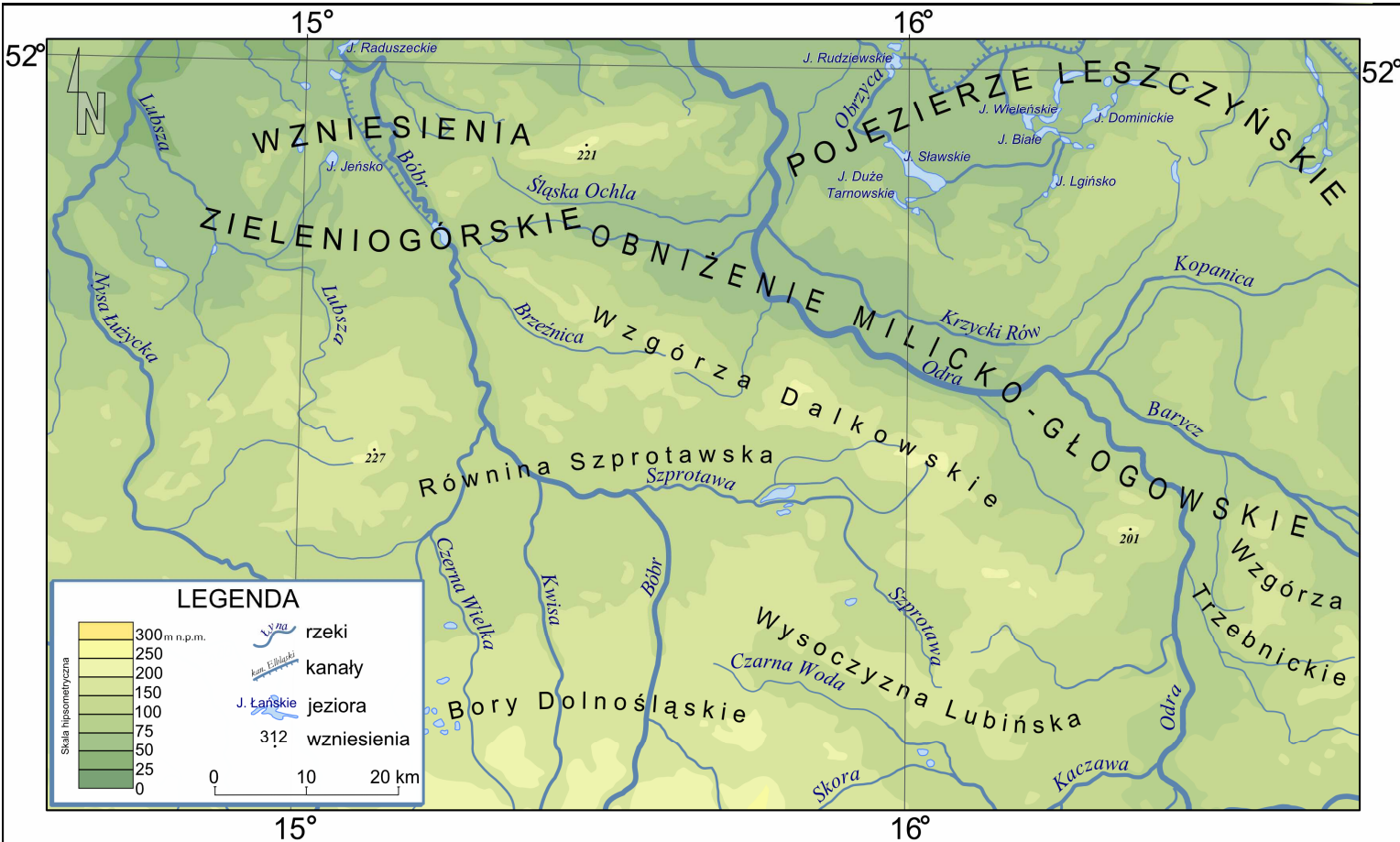
Wzgórza Dalkowskie, położone są w północno-środkowej części Wału Trzebnickiego pomiędzy doliną Bobru, a Obniżeniem Ścinawskim, na obszarze północno-zachodniej części województwa dolnośląskiego i południowo-wschodniej części województwa lubuskiego.

Wały wzgórz ciągną się łukiem od Nowogrodu Bobrzańskiego do Chobieni (powierzchnia 1 170 km²) z północnego zachodu na południowy wschód, na przestrzeni około 90 km, zajmując szerokość od 10 do 15 km. Powstały one przed około 200 tys. lat, w młodszej fazie zlodowacenia środkowopolskiego.

Położenie Wzgórz Dalkowskich

Rzeźba terenu wzgórz jest w największej części efektem zlodowaceń bałtyckiego i środkowopolskiego. Wzgórza Dalkowskie są pozostałością działalności lodowca stanowiącą ciąg wzniesień, których średnia wysokość sięga 197 m. Rzeźba terenu jest bardzo urozmaicona. Wzgórza opadają bardziej stromo w kierunku ku północy w stronę Pradoliny Głogowskiej, a łagodniej na południe do Równiny Szprotawskiej i Wysoczyzny Lubińskiej.

Źródło: „Mapa Niziny Śląsko Łużyckiej i Wału Trzebnickiego”

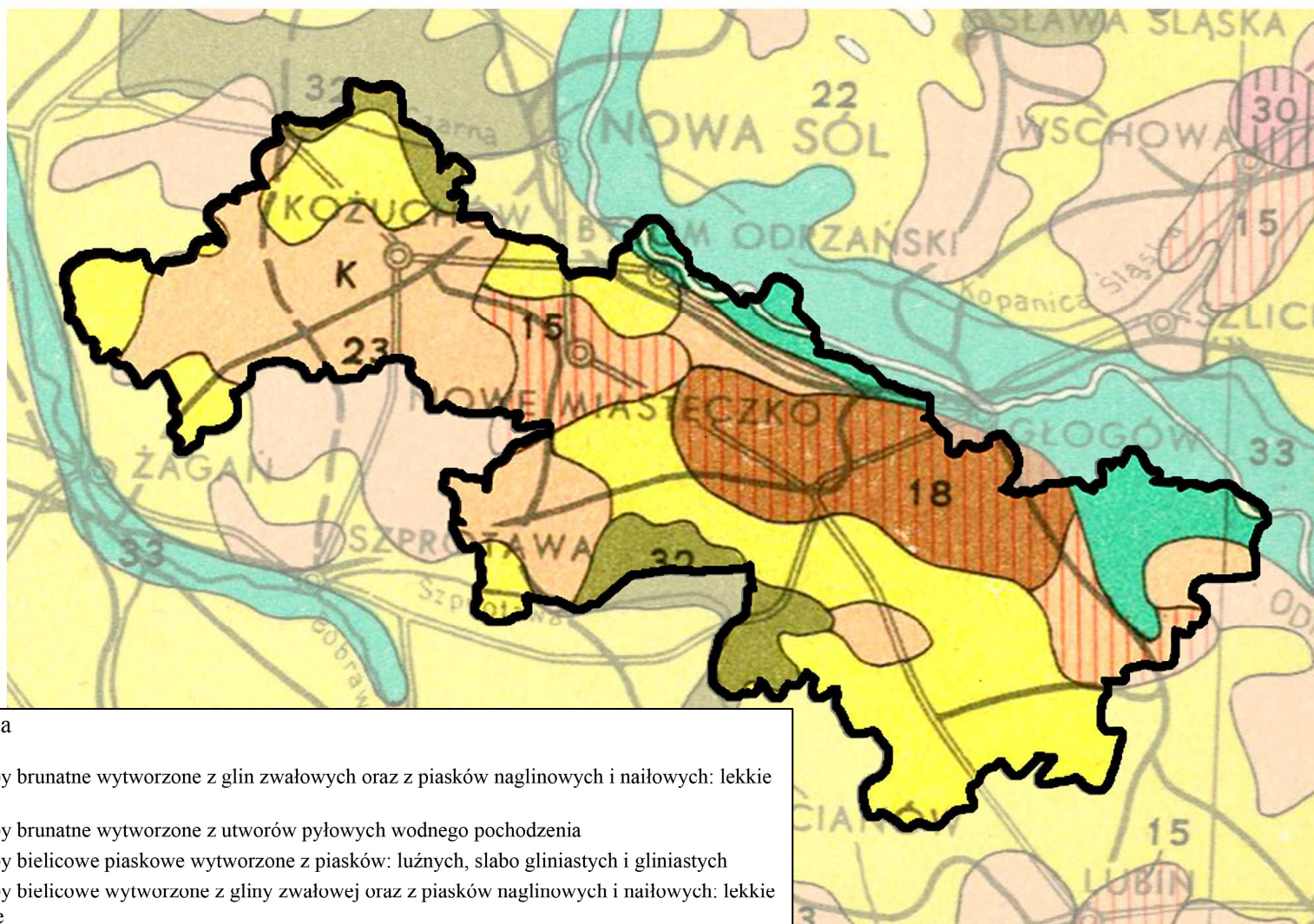
Warunki klimatyczne i glebowe

Klimat jest łagodny, o cieplej i łagodnej zimie oraz o stosunkowo ciepłym okresie letnim. Średnie temperatury dobowe wynoszą, w zaokrągleniu:

- dla stycznia: +1C,
- dla lipca: +18 C
- roczna: +8 C.

Opady atmosferyczne w skali rocznej wynoszą około 732 mm, a w okresie letnim około 550 mm.

W użytkach rolnych Grzbietu Dalkowskiego dominują gleby brunatne i płowe zajmujące łącznie 75% ich powierzchni. Około 10% powierzchni użytków rolnych stanowią czarne ziemie.

Legenda

- 15- Gleby brunatne utworzone z glin zwałowych oraz z piasków naglinowych i nałowych: lekkie i średnie
- 18- Gleby brunatne utworzone z utworów pyłowych wodnego pochodzenia
- 22- Gleby bielcowe piaszkowe utworzone z piasków: luźnych, słabo gliniastych i gliniastych
- 23- Gleby bielcowe utworzone z gliny zwałowej oraz z piasków naglinowych i nałowych: lekkie i średnie
- 32- Gleby mułowo - bagienne, gleby torfowe i gleby murszowe
- 33- Mady piaszczyste i piaski rzeczne oraz mady lekkie średnie i ciężkie

— Granica opracowania

Przyroda Wzgórz Dalkowskich

Wśród roślin naczyniowych Wzgórz Dalkowskich występuje 97 gatunków objętych w Polsce ochroną, co stanowi 9,6 % flory tego rejonu. Wśród nich 18 gatunków objętych jest ochroną częściową i aż 79 ochroną ścisłą. Bardzo ważnymi składnikami flory Wzgórz Dalkowskich są rośliny bardzo rzadkie w skali kraju i wpisane do *Polskiej Czerwonej Księgi Roślin*. Stwierdzono występowanie tu 19 takich gatunków, wśród których cztery są krytycznie zagrożone wyginięciem (CR).

W polskiej florze jest archeofitem. Roślina rzadka. Występuje głównie w dwóch rejonach: na Śląsku i Wyżynie Małopolskiej oraz na Rostoczu. Roślina chroniona.

szafirek miękkiolistny

(*Muscari comosum*)

Źródło: www.west-crete.com

Gatunek chroniony. Roślina wpisana do Polskiej czerwonej księgi roślin z kategorią CR (krytycznie zagrożony wygięciem). Bardzo rzadki składnik flory polskiej silnie zmniejszający liczebność. Spotyka się go na łąkach oraz w widnych lasach.

podejźrzon marunowy

(*Botrychium matricariifolium*)

Źródło: Błażej Gierczyk

Występuje w stanie dzikim w zachodniej, środkowej i południowo-wschodniej Europie, południowo-zachodniej Azji, na Syberii. W Polsce osiąga północną granicę zasięgu, jest rośliną bardzo rzadką. Relikt trzeciorzędowy (występuje w gminie Żukowice).

kotewka orzech wodny

(*Trapa natans*)

Roślina wpisana do Polskiej czerwonej księgi roślin z kategorią CR (krytycznie zagrożony wyginięciem). Bardzo rzadki składnik flory polskiej. Występuje jedynie w rezerwacie „Annabreskie Wąwozy”

dziurawiec nadobny

(*Hypericum pulchrum*)

Źródło: <http://www.commanster.eu/>

Formy ochrony przyrody Wzgórz Dalkowskich

- Obszary Natura 2000 (Stawy Przemkowskie i Dolina Środkowej Odry),
- Parki krajobrazowe (Przemkowski Park Krajobrazowy),
- Obszary chronionego krajobrazu (Obszar Chronionego Krajobrazu „Wzgórz Dalkowskie”, Obszar Chronionego Krajobrazu „Lasy Chocianowskie”,
- Rezerваты przyrody.

Tab. 1. Zestawienie rezerwatów przyrody na terenie Wzgórz Dalkowskich.

L.p.	Gmina	Rezerwat przyrody
1.	Brzeźnica	Dąbrowa Brzeźnicka
2.	Bytom Odrzański	Annabrzezkie Wąwozy
3.	Gaworzyce	Dalkowskie Jary
4.	Grębocice	Uroczysko Obiszów
5.	Radwanice	Buczyna Jakubowska

Obszary Natura 2000

Stawy Przemkowskie (kod obszaru PLB0200030)

Obszar ten obejmuje dwa kompleksy stawów (769 i 179 ha), wraz z fragmentami łągów oraz z wilgotnymi łąkami z kępami wierzbowych zarośli. Stawy i bagna, obejmujące większość obszaru oraz otaczające je lasy w dolinie rzeki Szprotawy stanowią cenną ostoję licznych gatunków ptaków, zarówno łągowych, jak i migrujących. Występuje tutaj co najmniej 18 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej.

Dolina Środkowej Odry (kod obszaru PLB080004)

Obszar Dolina Środkowej Odry znajduje się w północnej części gmin Żukowice i Bytom Odrzański, na pograniczu województw dolnośląskiego i lubuskiego. Obszar ten zajmuje powierzchnie 33 677,79 ha i został zaproponowany w 2002 roku jako Obszar o Znaczeniu Wspólnotowym na podstawie tzw. Dyrektywy Ptasiej.

Znaczna część obszaru jest zalewana podczas wysokich stanów wody w Odrze. Zachowane są tutaj liczne starorzecza, występują duże kompleksy wilgotnych łąk, a także zarośla i lasy łąkowe. Występuje tu co najmniej 18 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej.

Park Krajobrazowy

Rejon Wzgórz Dalkowskich nieznacznie zahacza o północno-wschodni skraj Przemkowskiego Parku Krajobrazowego, a w większym stopniu o jego otulinę. **Przemkowski Park Krajobrazowy** został utworzony w 1997 r. Zajmuje powierzchnię 22340 ha. Park w całości położony jest w województwie dolnośląskim, w gminach: Gaworzyce, Radwanice, Przemków i Chocianów powiatu polkowickiego oraz w gminie Gromadka powiatu bolesławieckiego. Niewielka część Parku znajduje się na opracowywanym terenie Wzgórz Dalkowskich, ale ma duży wpływ na jego centralną część, w szczególności jego awifaunę.

Park składa się z dwóch części o odmiennym krajobrazie. Część północna obejmuje duży kompleks Stawów przemkowskich, otoczony rozległymi mokradłami pociętymi siecią kanałów. Znacznie większa południowa część Parku obejmuje fragment Borów Dolnośląskich z kompleksem borów sosnowych, wśród których znajdują się obszary wylesione, pokryte zarastającymi obecnie piaszczyskami i wrzosowiskami.

Obszary Chronionego Krajobrazowy

Obszar Chronionego Krajobrazu „Wzgórza Dalkowskie”

Obszar Chronionego Krajobrazu Wzgórza Dalkowskie, ustanowiony został w 1996 r. w części województwa lubuskiego i dolnośląskiego. Celem ochrony jest zachowanie mozaikowego krajobrazu leśno-polnego w terenie o urozmaiconej rzeźbie powierzchni ziemi. Miejsce to jest jednym z najcenniejszych przyrodniczo terenów Wzgórz Dalkowskich, charakteryzujące się wysoką bioróżnorodnością. Dominują tu biocenozy typu łąkowego, leśnego, szuwarowego i wodnego.

Obszar Chronionego Krajobrazu „Lasy Chocianowskie”

W południowo-zachodniej części gminy Polkowice usytuowany jest niewielki fragment lasów należących do Obszaru Chronionego Krajobrazu „Lasy Chocianowskie”. Na obszarze tym występują fragmenty lasów łęgowych i olsów, a także stanowiska lęgowe ptaków leśnych oraz kilka gatunków chronionych roślin wyższych.

Rezerwaty

Rezerwat „Dąbrowa Brzeźnicka”

Rok utworzenia: 1989.

Powierzchnia: 5,88 ha.

Rodzaj: leśny

Położenie administracyjne:

gmina Brzeźnica, powiat Żagań.

Ochroną objęto tu fragmenty doliny rzeki Brzeźniczanki oraz stanowiące go jej dopływ strumienia, porośniętych dorodnym starodrzewem dębowym o charakterze naturalnym (grądy). W podszycie rosną m.in. kruszyna, w runie leśnym zaś - paproć pióropusznik strusi oraz konwalijka dwulistna.

Rezerwat „Annabrzskie Wąwozy”

Rok utworzenia: 1977.

Powierzchnia: 56,11 ha.

Rodzaj: leśny.

Położenie administracyjne: gmina Bytom

Odrzański, powiat Nowa Sól.

Obejmuje fragment bogato urzeźbionej, pociętej jarami strefy krawędziowej Wzgórz Dalkowskich, z kulminacją 216 m n.p.m. Głównym przedmiotem ochrony są tu zróżnicowane zbiorowiska leśne o charakterze naturalnym, ze znacznym udziałem starodrzewu. W runie leśnym, z gatunków roślin chronionych występuje m.in.: paprotka zwyczajna (*Polypodium vulgare*) i konwalia majowa (*Convallaria majalis*), tworząca miejscami rozległe łany, podrzeń żebrowiec (*Blechnum spicant*), gnieźnik leśny (*Neottia nidus-avis*) a także jedyne w Polsce stanowisko **dziurawca nadobnego** (*Hypericum pulchrum*).

Rezerwat „Dalkowskie Jary”

Rok utworzenia: 1972 (powiększony w 2002 r.).

Powierzchnia: 36,12 ha.

Rodzaj: leśny.

Położenie administracyjne: gmina Gaworzyce, powiat Polkowice.

Rezerwat obejmuje fragment zalesionych północno-wschodnich zboczy krawędziowej strefy Wzgórz Dalkowskich. Teren rezerwatu ma bardzo urozmaiconą rzeźbę, z licznymi głębokimi dolinami i wąwozami. Najwyższe wzniesienie w rezerwacie ma wysokość 215 m n.p.m. W rezerwacie występują gatunki wpisane na listę Natura 2000: chrząszcz pachnica dębowa, oraz nietoperze nocek duży i mopek.

Prócz osobliwości przyrodniczej w rezerwacie tym można odnaleźć wiele śladów z historii człowieka. Między innymi grodzisko plemiona „Dziadoszan”, które skolonizowało Wzgórze Dalkowskie w VI w n.e.

Rezerваты c. d.

Rezerwat „Uroczysko Obiszów”

Rok utworzenia: 1972.

Powierzchnia: 6,28 ha.

Rodzaj: leśny.

Położenie administracyjne: gmina
Grębocice, powiat Polkowice.

Rezerwat obejmuje fragment zalesionych, pociętych wąwozami zboczy wysoczyzny morenowej. Głównym przedmiotem ochrony jest tu fragment lasu o charakterze naturalnym, reprezentującego zespół grądu środkowoeuropejskiego. Drzewostan, mający w dużej części charakter starodrzewu w wieku 140-170 lat, tworzą głównie dąb i grab. Osobliwością rezerwatu jest znajdujące się tu stanowisko jednego z najrzadszych krajowych storczyków: **kruszczyka połabskiego**.

Rezerwat „Buczyna Jakubowska”

Rok utworzenia: 2001.

Powierzchnia: 19,54 ha.

Rodzaj: leśny.

Położenie administracyjne: gmina

Radwanice, powiat Polkowice.

Rezerwat obejmuje fragment naturalnych lasów bukowych, porastających silnie urzeźbiony teren, z dolinami potoków i źródliskami.

Dominującym zespołem leśnym jest tu kwaśna buczyna niżowa, na mniejszych powierzchniach występują grąd środkowoeuropejski i łęg wiązowo-jesionowy. Na uwagę zasługuje bogate stanowisko bluszczu pospolitego.

W rezerwacie występuje m.in.: zawilec gajowy, przylaszczka pospolita.

Jeden z większych wąwozów w rezerwacie Annobrzeskie Wąwozy (fot. P. Reda).

Potok w rezerwacie Uroczysko Obiszów (Fot. P. Reda).

Formy ochrony przyrody Wzgórz Dalkowskich c. d.

- Użytki ekologiczne

Tab. 2. Zestawienie użytków ekologicznych na terenie Wzgórz Dalkowskich.

L.p.	Gmina	Użytek ekologiczny
1.	Brzeźnica	Przywale
2.	Brzeźnica	Torfowisko Przylaski
3.	Gaworzyce Przemków	Przemkowskie Bagno
4.	Grębocice	Grodowiec I
5.	Grębocice	Grodowiec II
6.	Kożuchów	Poligon

- Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe (Zespół Przyrodniczo-Krajobrazowy „Grodowiec”)
- Pomniki przygody (122 obiektów)

Pomniki przyrody

Podstawą prawną tworzenia pomników przyrody w Polsce jest Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie.

Obwody gatunków rodzimych drzew stanowiące orientacyjne dolne granice dla drzew pomnikowych (wg Instrukcji o urządzaniu lasów w parkach narodowych i rezerwatach przyrody wydane przez Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego):

1. czeremcha zwyczajna - 94 cm
2. jabłoń - 94 cm
3. jarzębina - 157 cm
4. grab pospolity - 188 cm
5. brzoza brodawkowa - 219 cm
6. brzoza omszona - 219 cm
7. klon jawor - 219 cm
8. klon pospolity - 219 cm
9. topola osika - 219 cm
10. wiąz pospolity - 219 cm
11. jesion wyniosły - 251 cm
12. buk pospolity - 314 cm
13. jodła - 314 cm
14. lipa drobnolistna - 314 cm
15. lipa szerokolistna - 314 cm
16. modrzew europejski - 314 cm
17. sosna pospolita - 314 cm
18. świerk pospolity - 314 cm
19. dąb szypułkowy - 376 cm
20. topola czarna i biała - 376 cm
21. wierzba biała i krucha - 376 cm

Pomnik przyrody w okolicach Kożuchowa. (Fot. M. Budny).

Zabytkowe aleje Wzgórz Dalkowskich
 (Fot. M. Budny)

Historia alej przydrożnych Wzgórz Dalkowskich

Aleje od wieków były powszechnie stosowanym elementem kompozycji parków i ogrodów. Szczególne znaczenie miały w organizacji otoczenia dużych założeń barokowych oraz układach krajobrazowych. Stanowiły o prestiżu dróg prowadzących do pałaców czy dworów. Jednak już w pierwszej połowie XVIII wieku zaczęto kłaść nacisk na sadzenie żywopłotów, szpalerów i alei drzew wzdłuż dróg, rzek i kanałów.

Zakładanie alei w Prusach zapoczątkowali królowie Fryderyk Wilhelm I i jego syn Fryderyk II.

W 1841 roku z polecenia Fryderyka Wilhelma IV ukazał się dekret o alejach, w którym zalecano zachowanie starych oraz sadzenie nowych drzew.

Uzupełnianie starych i zakładanie nowych alei trwało w Prusach Wschodnich, aż do lat 30 XX wieku.

W powojennej Polsce tradycja obsadzania między i poboczy była prawie zupełnie zaniechana. Starzejące się aleje drzew nie były uzupełniane nowymi i powoli zaczęły znikać z wiejskiego krajobrazu. Niestety proces ten postępuje w dalszym ciągu. Taki sam los spotyka aleje znajdujące się na Wzgórzach Dalkowskich.

Aleje historyczne Wzgórz Dalkowskich

L.p.	Gmina	Miejscowość	Rodzaj alei	Skład gatunkowy
1.	Brzeźnica	Brzeźnica - Jabłonów	aleja pojedyncza	klon pospolity (<i>Acer platanoides</i>)
2.	Gaworzyce	Kurów Wielki - Dalków	aleja pojedyncza	czereśnia ptasia (<i>Prunus avium</i>)
3.	Grębocice	Obiszów - Obiszówek	aleja pojedyncza	orzech włoski (<i>Juglans regia</i>)
4.	Grębocice	Rzeczycza	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>)
5.	Jerzmanowa	Kurów Mały	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>), lipa szerokolistna (<i>Tilia platyphyllos</i>)
6.	Jerzmanowa	Potoczek	aleja pojedyncza	jesion wyniosły (<i>Fraxinus excelsior</i>), dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)
7.	Koźuchów	Broniszów	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>)
8.	Koźuchów	Solniki	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>)
9.	Koźuchów	Studzieniec - Lubieszów	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>)
10.	Koźuchów	Stypułów	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>)
11.	Polkowice	Guzice	aleja pojedyncza	klon jawor (<i>Acer pseudoplatanus</i>), klon pospolity (<i>Acer platanoides</i>)
12.	Polkowice	Kazimierzów	szpaler	dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)
13.	Polkowice	Kazimierzów	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>)
14.	Polkowice	Kazimierzów	aleja pojedyncza	dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)
15.	Polkowice	Komorniki	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>)
16.	Polkowice	Nowy Dwór - Jędrzychów	aleja pojedyncza	dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)
17.	Żukowice	Czerna	szpaler	platan klonolistny (<i>Platanus × hispanica</i>)
18.	Żukowice	Czerna	aleja pojedyncza	dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)
19.	Żukowice	Czerna	aleja pojedyncza	dąb szypułkowy (<i>Quercus robur</i>)
20.	Żukowice	Żukowice	aleja pojedyncza	lipa drobnolistna (<i>Tilia cordata</i>), lipa krymska (<i>Tilia 'Euchlora'</i>)

Inwentaryzacje alei

Rozpoznanie zasobów historycznych alei Wzgórz Dalkowskich i wskazanie kierunków ich odtworzeń będzie podstawą do prawidłowego gospodarowania tymi zasobami z uwzględnieniem walorów kulturowych i przyrodniczych regionu oraz zasad zrównoważonego rozwoju. Przyczynić się to może do wzrostu stanu świadomości ekologicznej mieszkańców, poprawy stanu środowiska naturalnego, a także wzrostu potencjału turystycznego okolic.

Obecnie stan rozpoznania alei śródpolnych Wzgórz Dalkowskich jest znikomy.

Opracowanie w zakresie rozpoznania alei historycznych oparte będzie na badaniach terenowych. Podczas badań dla każdej opisywanej alei należy określić dokładną lokalizację, skład gatunkowy, liczbę drzew, ich wymiary (obwody pni), stan zdrowotny oraz stan zachowania alei.

W części teoretycznej opracowania należy wskazać kierunki dalszych działań w celu odtworzenia alei i zadrzewień śródpolnych.

Przy wyznaczaniu kierunków odtworzeń alei śródpolnych i towarzyszących im zadrzewień należy wziąć pod uwagę różnorodne ich znaczenie w otwartym krajobrazie Wzgórz Dalkowskich oraz funkcje: biologiczne, gospodarcze, estetyczne, historyczne.

Zadrzewienia śródpolne w okolicach Legnicy (fot. J. Józefczuk).

<i>KARTA PROPONOWANEGO POMNIKA PRZYRODY Nr 35</i>		
Gmina: Polkowice		Miejscowość: Nowy Dwór
Data: 20.04.2008		
Rodzaj obiektu aleja dębu szypulkowego		Gatunek Dąb szypulkowy (<i>Quercus robur</i>)
Lokalizacja:		Park podworski
Właściciel / Zarządca terenu		
Opis siedliska		
Opis		Podwójna aleja długości ok. 500m, drzewa o obwodach 170÷250 cm.
Stan zdrowotny	<i>pnia</i>	
	<i>korony</i>	
Wnioski i zalecenia		Objąć ochroną.
Fotografia:		

fot. Michał Budny

KARTA PROPONOWANEGO POMNIKA PRZYRODY Nr 33						
Gmina: Jerzmanowa		Miejscowość: Jerzmanowa			Data: 20.04.2008	
Rodzaj obiektu Pojedyncze drzewo			Gatunek Dąb szypulkowy (<i>Quercus robur</i>)			
Lokalizacja:		Przy skrzyżowaniu ul. Lipowej i Kwiatowej.				
Właściciel / Zarządca terenu						
Opis siedliska						
Opis dendrometryczny		Obwód [cm]	Rozpiętość korony [m]	Wysokość [m]	Wysokość pierwszego konara [m]	Wiek [lata]
		422	20	22	2	Ok. 270
Stan zdrowotny	<i>pnia</i>	Drzewo w dobrej kondycji zdrowotnej.				
	<i>korony</i>	Susz gałęziowy 10%.				
Wnioski i zalecenia		Objąć ochroną. Ogrózenie w celu ochrony pnia przed uszkodzeniami mechanicznymi.				
Fotografia:						
						